

عنوان: عوامل روانشناختی پوشش زن، از دیدگاه آیات و روایات

اعظم حیدری متین^۱

۱. سال پنجم حوزه صدیقه کبری سلام... علیها

چکیده

در عصر حاضر توجه ویژه و نگاه هوشمندانه به مسأله پوشش، از ضروریات زندگی ایمان محور به شمار می‌رود. از آن جا که حجاب و عفاف اسلامی ضامن حفظ و پاسداری از کیان و شخصیت آحاد جامعه، به ویژه قشر بانوان می‌باشد. لذا، بی‌تردید از مهم‌ترین ارمغان‌های آن تحصیل سلامت روانی پایدار است که خود از بزرگ‌ترین نعمت‌های الهی در حیات بشری شمرده می‌شود. در واقع دین اسلام نیز برای حفظ آرامش روانی زنان و مردان از عوامل آسیب‌زا، حجاب و عفاف را برای زنان واجب نموده، و عفت نگاه را برای مردان مقرر فرموده است به عبارت دیگر حجاب موجب ایجاد امنیت و احساس شخصیت و هویت واقعی زنان و دور ماندن مردان (به ویژه جوانان جامعه) از وسوسه شیطانی و تحریکات غریزی است و این امر سلامت روانی فرد و جامعه را سبب می‌گردد.

نوشتار حاضر به بررسی عوامل روانشناختی پوشش پرداخته و در این راستا به دوازده مورد از عوامل روان‌شناختی پوشش، به طور اختصار اشاره شده، گرچه موضوع پوشش از ابعاد مختلفی مور مطالعه و تحقیق قرار گرفته و کتب و مقالات فراوانی در این زمینه تدوین شده است، ولی به بُعد روان‌شناختی پوشش و تأثیرهای آن از نظر روانی بر خود زن، کمتر توجه شده است. این نوشتار گزارش پژوهشی است که به بررسی عوامل پوشش در سلامت روانی زنان پرداخته و به دختران و بانوان جامعه، بینش تازه‌ای درباره‌ی تأثیر روانی حجاب و پوشش ارائه می‌دهد.

کلید واژه‌ها: حجاب، پوشش، سلامت روانی، جامعه.

مقدمه

بدون تردید حجاب و پوشش، تأثیرات بسیار مثبتی بر روح و روان زن دارد، عفاف و پوشیدگی برای زنان، همچون سد و حفاظی است که زن در سایه آن از هر ذلت و تحقیری در امان می‌ماند. دین اسلام با واجب کردن پوشش نمی‌خواهد زن بازپچه دست شهوت‌پرستان شود و ارزش او به میزانی پایین بیاید که تنها وسیله بیمار دلان شود. اسلام، خوشی‌های مشروع را برای زنان می‌پسندد و البته تأمین آن را در سایه حجاب می‌داند عفاف که شهره حجاب و پوشش است، عامل آرامش و سکون انسان و دور ماندن او از عوامل پریشانی و در نهایت باعث رضایت وجدان است. چه بسیاراند عوامل ناامنی فکری و ذهنی که عفاف مانع بروز آنهاست. عفاف و پوشش موجب احساس امنیت و شرف آدمی است و باعث می‌شد که آدمی بتواند در طول حیاتش درست فکر کند و نیکو تصمیم بگیرد. زن به علت اینکه عواطف و احساسات قوی‌تری نسبت به مرد دارد از نظر روانی نفوذپذیرتر از مرد است. یعنی از عوامل بیرونی بیشتر از مرد متأثر می‌شود و وقتی زن بدون حجاب در اجتماع مردان نامحرم حاضر می‌شود به آسانی تحت تأثیر روانی و عاطفی قرار می‌گیرد و وحدت روانی او از بین می‌رود و با از بین رفتن وحدت روانی دچار اضطراب و آشفتگی می‌شود.

اهمیت حجاب زن به این دلیل است که حجاب و پوشش نه تنها حافظ اخلاق و تجسم تقوا و عفت در سطح جامعه است بلکه نوعی احترام گذاردن به زن و محفوظ نگه داشتن او از نگاه گناه‌آلود مردان می‌باشد. بنابراین از نظر اسلام حجاب و حفظ حریم زن جز حقوق زنان است که هم خود زنان باید آن را رعایت کنند و هم مردان باید به آن احترام بگذارند.

اسلام با طرح پوشش زن در حقیقت جواز حضور آن را در اجتماع داده است. و با دستورات حکیمانه و راه‌گشایی که در چگونگی روش و منش زنان داده از سویی این نیروی عظیم را از تباه شده و در گوشه‌ای بی‌هدف ماندن نجات داده است و از سوی دیگر جلوی فسادانگیزی و ناهنجاری‌های ناشی از بی‌حجابی را گرفته است. اکنون پس از بیان این مقدمه به بعضی از آثاری که پوشش در سلامت و آرامش روانی زن دارد اشاره می‌کنیم.

از آنجائیکه سلامت روان و پیشگیری از اختلالات روانی و شیوع آنها در جامعه از مقولات بسیار مهم است و رعایت پوشش نیز یکی از عوامل تأمین سلامت روانی جامعه است. بدین منظور پرداختن به عوامل روانشناختی پوشش در راستای ترویج این امر مهم و رسیدن به یک زندگی توأم با آرامش، آسایش و داشتن سلامت فکر و تعامل روان حائز اهمیت است.

با توجه به ماهیت موضوع انتخابی، شیوه تحقیق به صورت توصیفی و تحلیلی است و با رویکرد الهام از مضامین و آیات و روایات است که از طریق تفاسیر و شروح مختلف که بر آنها نگاشته شده و با تحلیل این شروح و تفاسیر دنبال خواهد شد.

بایسته‌های پوشش اسلامی و این که اسلام پوشش را تا چه اندازه لازم می‌داند.

زمانی که از نیازها و ضرورت‌های وجود آدمی سخن گفته می‌شود، داشتن پوشش و لباس نیز در کنار خوراک و مسکن به عنوان یکی از ملزوم‌های زندگی آدمی همیشه مورد توجه بوده است. در واقع یکی از شئون انسان که به اندازه‌ای تاریخ وجودی بشر و گستره‌ی جغرافیایی آن قدمت دارد پوشش است و از آن که انسان‌ها به دلیل وجود خرد، اندیشه و اختیار نسبت به سایر موجودها برتری داشته و متفاوت‌اند، توجه به داشتن لباس و پوشش را می‌توان یکی از همین تفاوت‌ها دانست. در هر حال پوشش و لباس یک نماد فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و ملی برای افراد به حساب می‌آید.

پوشش زنان در احکام و تعالیم دین ما با توجه به شرایط مختلف جسمی، روحی و روانی آنها نسبت به مردان از اهمیت خاصی برخوردار است و در دین ما پوشش در قالب حجاب تعریف شده است. و بیش‌تر به معنای مانع و پرده است. البته هر پوششی را نمی‌توان حجاب دانست. در هر حال پوشش برای زن مسلمان دارای دو بُعد ایجابی و سلبی است. بُعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است و این دو بُعد در کنار هم می‌باشند تا پوشش و حجاب اسلامی محقق شود.

بنابراین بر زن واجب است که تمام بدنش را بپوشاند؛ یعنی لباس برتن کند که آن را پوشش دهد و بدن‌نما نباشد.

در هر حال از مجموع مباحث طرح شده به روشنی استفاده می‌شود که مراد از حجاب اسلامی، پوشش و حریم قائل شدن در معاشرت زنان با مردان نامحرم در انحاء مختلف رفتار، مثل نحوه‌ی پوشش، نگاه کردن، حرف زدن و راه رفتن است پس پوشش زن به منزله‌ی یک حجاب و حائل و مانعی در مقابل افراد نامحرم است.

پوشش زن در اسلام بر ۲ محور استوار است. نخست رعایت حد پوشش به معنای حفظ عورت و دوم پرهیز از خودآرایی نامشروع است. اسلام از زنان خواسته تا حدود پوشش خود را حفظ کنند (حفظ عورت) با توجه به روایات‌ها و تفاسیر آیه‌های قرآن کریم عورت زن، تمامی اعضای بدن او جز قرص صورت و دو دست اوست و لذا الگوی پوشش مورد استفاده زنان باید به گونه‌ای باشد که بتواند این

حدود را تأمین کند. مصادیق پوشش برای زنان در قالب آیه‌ها و روایت‌ها بیان شده است که از آن جمله می‌توان به «جلباب» «خمار» و **سراویل** اشاره کرد. در سوره‌ی نور از زلال خواسته شده که از پوشش (خمار) به درستی استفاده کنند، روسری‌های خود را بر سینه‌ی خود افکنند تا گردن و سینه‌ی آن‌ها را بپوشانند. و در نهایت اینکه باید گفت که از نظر برخی‌ها پوشش باعث محدودیت و حصار برای زن می‌شود که خانواده برای او به وجود آورده است که این یک شبهه است که برای حل این شبهه به قرآن کریم رجوع می‌کنیم که قرآن می‌فرماید: زن باید کاملاً درک کند که پوشش برای زن تنها مربوط به خود او نیست تا بگوید من از حق خودم صرف‌نظر کردم هم‌چنین مربوط به مرد هم نیست تا مرد بگوید من راضی هستم و هم‌چنین مربوط به خانواده نیست که اعضای خانواده بر بی‌حجابی او رضایت دهند؛ پوشش و حجاب برای زن، حق الهی است. حرمت زن، اختصاص به خود زن دارد نه شوهر و نه خانواده‌اش همه‌ی این‌ها اگر رضایت بدهند قرآن راضی نخواهد بود. چون حرمت به عنوان حق... مطرح است. در نتیجه زن از نظر قرآن به عنوان (امین حق ا...) مطرح شده است. یعنی این مقام را خدای متعال که حق خود اوست. به زن داده و فرموده این حق مرا، تو به عنوان امانت حفظ کن. اگر این امر رعایت شود، جامعه به صورتی در می‌آید که قرآن در آن حاکم است. جامعه‌ای که قرآن در او حاکم باشد. جامعه‌ی عطفه به حساب می‌آید.

۱- امنیت

واژه‌ی امنیت در لغت‌نامه‌ی فارسی به معنای در امان ماندن، ایمنی، آرامش و آسودگی است. و کلمه‌ی امن به معنی بی‌بیم شدن، اطمینان و آسایش، آرامش قلب و ضدخوف است. امنیت عبارتند از رهایی از خطر و ناراحتی و نیز تدابیری که بر محافظت در برابر جاسوسی، حمله و تهاجم، دزدی و نظایر آن اتخاذ می‌شود.^۱

امنیت یکی از طبیعی‌ترین و ضروری‌ترین نیازهای بشری است. نیاز به امنیت از نیازهای زیربنایی باری رشد و شکوفایی شخصیت انسان است که در صورت ارضا نشدن، رشد شخصیت مختل می‌شود. برآورده شدن این نیاز مستلزم امنیت، ثبات، حمایت، ساختار، نظم و رهایی از ترس و اضطراب است. بنابراین، اگر انسان در زندگی روزمره خود و در کوچه و خیابان و محل کار و تحصیل و حتی داخل منزل احساس امنیت نکند و همواره در ترس و دلهره باشد، به تدریج دچار اضطراب می‌شود.

۱. حافظ نیا، اصول و مفاهیم ژئوپولو تیک - ص ۳۲۶

روند می‌تواند ناراحتی‌های زیادی را برای آنان ایجاد کند و به دلیل اینکه دائماً و همیشه کارها به دلخواه پیش نمی‌رود، باعث نگرانی‌هایی برای آنها می‌شود. به طور مثال این تصور که آیا با صرف این همه وقت و هزینه‌های مالی توانسته‌اند جلب توجه دیگران را بکنند و مورد پسند آنان واقع شوند یا برعکس، مورد مسخره و تحقیر آنان قرار می‌گیرند. می‌توانند دائماً ذهن آنان را به خود مشغول کند و آنها را به موجوداتی نگران تبدیل کنند.

دلیل دیگر که می‌تواند بر نگرانی‌های آنها بیفزاید، این تصور است که هر لحظه ممکن است رقیبی زیباتر از راه برسد و شکار آنها را برآید؛ و بالاخره دلیل سومی باعث ناراحتی و استرس برای آنها می‌شود این است که می‌بینند به مرور زمان از زیبایی‌هایشان کاسته می‌شود و زنان زیباتر و جوان‌تر جای آنان را می‌گیرند و نقش آنها را در ربودن دل‌ها کم‌تر می‌کنند. خصوصاً وقتی مشاهده می‌کنند همان مردانی که چندی پیش خریدار کرشمه‌هایشان بودند دیگر حاضر نیستند با آنها مراوده داشته باشند و بهای چندانی به آنها نمی‌دهند، اینجاست که دچار افسردگی و اضطراب می‌شوند و حتی دیده شده که دست به انتحار می‌زنند.

این در حالی است که رعایت حجاب سبب افزایش جذابیت و زیبایی زن می‌شود در روایتی از امام علی (علیه السلام) رسیده که فرمودند: «زَكَاةُ الْجَمَالِ الْعِفَافُ»^۱

و روایتی از امام علی (علیه السلام) که می‌فرمایند: «صَيَانَةُ الْمَرْأَةِ أَنْعَمُ لِحَالِهَا وَ أَذْوَمُ لِحَمَالِهَا»^۲ پوشش و حجاب به روح و روان زن بیش از هر چیز دیگری سلامتی می‌بخشد و سبب دوام زیبایی او می‌شود.

۱۲- حفاظت از عواطف انسانی زن

یکی از تفاوت‌های آشکار بین مرد و زن تفاوت در میزان عواطف و احساسات است خداوند متعال احساسات و عواطف زن را قوی‌تر و متنوع‌تر از مرد قرار داده است. نقش این عواطف در زندگی انسان بسیار مهم و حیاتی است به طوری که بدون وجود آن، ادامه‌ی زندگی ناممکن است. این نقش می‌تواند به دو جهت باشد: اول منبعی مهم و عاملی اصلی برای آرامش و سکون در زندگی زناشویی است.^۳ و دوم مسئولیت مادری است که آفرینش بر عهده‌ی زن قرار داده است؛ این مسئولیت استعداد مادری

۱. مستدرک الوسيله، ج ۷، ص ۴۶

۲. همان، ج ۱۴، ص ۲۵۵

۳. ر.ک. روم: آیه ۲۱

زمانی می‌تواند فعلیت پیدا کند که روح و روان زن سرشار از عاطفه باشد. تا با تربیت فرزندان، عواطف انسانی را به آن‌ها منتقل کند؛ عواطفی که جامعه انسانی شدیداً به آن نیازمند است و تمام مصائب و مشکلات دنیای کنونی بشریت از کمبود آن نشأت می‌گیرد.

آنچه در اینجا بسیار حائز اهمیت است، این است که چگونه باید از این منبع بسیار با ارزش محافظت کرد. و در رشد و گسترش آن کوشید تا خرابی و فساد در آن راه نیابد و نسل بشری متضرر نگردد؟ اسلام با واجب کردن حجاب و پوشش، بهترین راه را برای حفظ و بقا و عواطف و احساسات با ارزش و انسانی زن تعیین کرده است. عواطفی که اگر در زن نابود شود نه تنها هسته روانی زن را تهدید می‌کند و او را دچار مشکلات روانی حاد می‌کند، بلکه جامعه انسانی را نیز به نابودی می‌کشاند.

نتیجه‌گیری

حجاب، در کتب لغت به معنای «مانع»، «پوشش»، «پرده و حاجب» آمده است. این واژه هفت بار در قرآن کریم آمده و معنای این هفت مورد چیزی است که از هر جهت مانع دیده شدن چیز دیگری شود.

فلسفه اصلی واجب شدن حجاب اسلامی طبق آیات و روایات دست‌یابی به تزکیه‌ی نفس، طهارت، عفت و پاکدامنی است.

حجاب یکی از ارزشهای اصلی جامعه اسلامی است که تأثیرات مختلفی در زندگی دارد و تأمل در دستورهای دینی، به ویژه در نظام تربیتی و روان‌شناختی اسلام، نشان می‌دهد که هدف نهایی این مکتب، تربیت انسان‌های کامل، سالم، مفید و عاری از هرگونه ناهنجاری‌های روانی و رفتاری است. از کارکردهای روانی پوشش و حجاب می‌توان به امنیت و رشد روانی عاطفی زن، رشد شخصیت زن، عامل ارزشمند شدن او، مصون ماندن زن در برابر طمع‌ورزی هوس‌بازان، زمینه‌ساز کمال‌گرایی، عاملی برای پایبندی به اصول اخلاق انسانی، عاملی برای رشد شخصیت اجتماعی زنان، استحکام بنیان خانواده و همچنین حجاب عامل ایجاد آرامش روانی در جامعه اشاره کرد.

سلامت روان، نیازی ضروری و اساسی برای بهبود کیفیت زندگی انسان، امری حیاتی است. یکی از مسائلی که جامعه اسلامی امروز ما را با آسیب جدی روبرو ساخته، هنجار شکنی‌هایی است که در زمینه حجاب و عفاف عمومی، شاهد آن هستیم. شناخت عوامل روانشناختی پوشش و نقش آن در سلامت روان موجب می‌شود، هیچ خانمی از آن دروی نکند و از رعایت کردن حجاب، احساس

سنگینی و شرمندگی ننماید، بلکه آن را مایه زینت خود قرار داده و در نتیجه آرامش بورنی و درونی
اجتماع را نیز وسعت بخشند.

منابع:

قرآن کریم

ابن منظور، لسان العرب، چاپ اول، بیروت، دارصادر، بی‌جا، بی‌تا.

احمدی‌فر، حجاب و بهداشت روان در اجتماع از نظر قرآن و حدیث، مجله کوثر، شماره ۷، ۱۳۸۹.

تمیمی آمدی، غررالحکم و دررالکلم، تحقیق میرالجلال الدین محدث ارمی، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۸۶.

حداد عادل، فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران، انتشارات سروش.

حرعاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۰، نشر: نه‌اوندی، ۱۴۰۹.

دوآن شولتز، روانشناسی کمال، الگوهای شخصیت سالم، مترجم گیتی خوشدل، ویرایش اول، چاپ ۱۹، تهران؛

پیکان.

دهخدا، لغت نامه دهخدا، چاپ اول، ج ۱۰، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.

راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن کریم، تحقیق صفوان عدنان داودی، چاپ اول، بیروت: دارلقلم.

رجبی، حجاب و نقش آن در سلامت روان، قم: مرکز انتشارات مدرسه‌آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۶.

زراوندی، بیتا، انکار جاویدان، تهران: انتشارات معراجی.

ساعتچی، بهداشت روانی، سازمان مدیریت، چاپ ۶، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۸۸.

شاطبی، ابواسحاق، الموافقات فی اصول الشریعه، بیروت، دارالکتب العلمیه، بی‌تا.

طاهری، نقش باورهای دینی در رفع نگرانی‌ها، قم: انتشارات زائر آستانه مقدسه، ۱۳۸۸.

طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۳، چاپ ۵، قم، انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴.

طریحی، مجمع‌البحرین، ج ۵ و ۲، تحقیق احمد حسینی، چاپ ۲، تهران: بلقبه نشر الثقافه الاسلامیه، ۱۴۰۸ ق.

عروسی حویزی، تفسیر نور الثقلین، چاپ ۴، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.

علی نیا کروی، آموزش شکرگذاری به صورت مشاور گروه بر سلامت عمومی دانش آموزان پسر اول دبیرستان.

پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.

عمید، فرهنگ فارسی عمید، چاپ ۸، تهران، انتشارات جاویدان، ۱۳۵۴.

قاسمی، علال‌الدین، حجاب قرآنی و نقش آن در نهاد خانواده، مجله کوثر، شماره ۳۳، ۱۳۸۸.

قریشی، قاموس قرآن، چاپ ۶، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱.

قطب، سید، فی ظلال القرآن، دارالشروق، چاپ ۱۵، ۱۴۰۰ ق.

کاینسکی، مجله بجئت ژوئن، شماره ۱۲، ۱۹۶۵.

کریمی، روانشناسی شخصیت، تهران، ویرایش، ۱۳۷۶.

- لقمانی، روش‌ها و بینش‌های حضرت (علیه السلام)، درباره یک زندگی زیبا، قم، بهشت بینش، ۱۳۸۳.
- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، چاپ ۲، ج ۱۰۴، بیروت: موسسه الوفا، ۱۴۰۳.
- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۱۹، قم: صدرا، ۱۳۸۷.
- مطهری، مرتضی، مسأله حجاب، چاپ ۴۹، قم، انتشارات صدرا، ۱۳۷۷.
- معین، محمد، فرهنگ فارسی، چاپ ۱۴، ج ۲، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۷۸.
- مکارم، ناصر، تفسیر نمونه، ج ۱۷، چاپ اول، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.